

Proiecte independente de presă în epoca actuală Independent press projects in the current era

Lector univ. dr. Petrica Pașilea

Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați

Abstract: *In this paper, we analyze three independent media projects from Romania in recent years, which proved to be successful, although they risked venturing into unknown territory, the field of journalism that lives, literally, from the appreciation of its audience. It is about three of the most important online press projects - Casa Jurnalistului, Rise Project and Recorder, as well as the independent press network PressHub - which live from public donations and international grants.*

Key words: *journalism, independence, support network, journalistic investigation, press hub*

Trei proiecte independente de presă din România ultimilor ani marchează istoria recentă a jurnalismului prin elementele de noutate pe care fiecare le aduc în spațiul mediatic românesc. Independența editorială, echilibrul și slujirea interesului public promise sunt reflectate în produsele media livrate și propagate în format virtual, atât pe site, cât și pe paginile aferente de pe rețelele sociale. Vorbim despre trei dintre cele mai recente și importante proiecte de presă online: *Casa Jurnalistului* - <https://casajurnalistului.ro/>, *Rise Project* - <https://www.riseproject.ro/> și *Recorder* - <https://recorder.ro/>, precum și de rețeaua de presă independentă *PressHub* - <https://www.presshub.ro/>. Pentru că orice entitate media este implicat una economică, dincolo de declarațiile de intenție și transparența afișată, este imposibil de identificat printre donatori dacă există sau nu „părți interesate” să susțină un proiect de presă cu un scop direcționat și precis (politic, economic etc.). Până acum însă, platformele menționate au demonstrat profesionalism și integritate, fapt certificat și de audiența și prestigiul de care se bucură, dar și de controversele pe care le generează, așa cum punctează și Jacques Attali:

„Peste tot, media demne de admirație se luptă actualmente pentru a înlesni cunoașterea adevărului și a materializa libertatea de opinie; peste tot, o altă parte a media se pleacă în fața puterilor; iar o alta difuzează, mai mult sau mai puțin cu bună știință, informații false, știri lipsite de miez, scandaluri futele, distracții derizorii, fără a mai deosebi ceea ce este important de ceea ce nu este decât capacitatea de a produce vâlvă. Multe dintre aceste media sunt (și în curând vor fi și în mai mare măsură) discreditate, disprețuite, urâte asemenea tuturor celorlalte puteri pe care pretind că le combat. Puține sunt acele media care au înțeles în prezent că oamenii vor ca atunci când sunt informați, să li se propună mijloace de acțiune.” [Attali, 2022:15]

Casa Jurnalistului

Casa Jurnalistului a apărut în 2012, într-o perioadă de pionierat și încercări de a defini o alternativă la jurnalismul *mainstream*, pe fondul expansiunii tehnologiei, inclusiv a rețelelor sociale. „*Casa Jurnalistului* e o comunitate de reporteri independenți. Facem jurnalism de adâncime, adică reportaje, investigații și proiecte multimedia. Învățăm din mers, experimentăm și discutăm tot timpul despre viitorul jurnalismului.(...) *Casa* a fost construită de la zero de jurnaliști pasionați și se extinde în funcție de implicarea publicului. Materialele noastre se răspândesc democratic pe rețele sociale. Finanțarea vine direct de la cititori, care donează ca să putem scrie în continuare.”[<https://casajurnalistului.ro/despre/>, accesat pe 12 decembrie 2023]

„*Casa Jurnalistului* e un proiect de jurnalism independent care documentează subiecte în profunzime. Ne ținem departe de finanțări dubioase, așa că trăim din contribuțiile publicului care apreciază ce facem și ne ajută să creștem”. S-a lansat „ca o barcă de salvare din presa care se scufunda. Am adus mai mulți jurnaliști sub același acoperiș și i-am încurajat să experimenteze subiecte tari și noi tehnici de lucru. Încet, încet, ne-am dat seama că stilul de organizare la care noi am ajuns de nevoie apare în toată lumea – grupări jurnalistice dedicate, care se strâng în rețele și împart resursele. Nu oferim locuri de muncă, ci

instrumente profesionale pentru jurnaliști independenți: o redacție deschisă, un program de rezidență, o platformă multimedia pentru materiale de profunzime și un *support network* cu jurnaliști experimentați. Antrenăm tineri reporteri care să se miște natural în rețeaua spre care evoluează jurnalismul. Încurajăm colegii din presă să aibă încredere în forțele proprii și să pornească noi grupări jurnalistice care să le pună munca în valoare. Invităm publicul să descopere, alături de noi, frumusețea jurnalismului.” [<https://casajurnalistului.ro/viitorul>, accesat pe 12 decembrie 2023] Pe platformă găsim produse jurnalistice proprii, reportaje, analize (interne și externe) și anchete, mare parte din materiale fiind încărcate pe *Facebook Video*. Titlurile mizează preponderent pe structuri genitive, deloc incitative: „Cazul Burnei”, „Puterea poporului”, „Vaccin pentru conspirații”, „Poezia unei dictaturi”, „Uniunea Paralelă”, „Sluga Poporului”, „Frăția Agresorilor”, „Filiera Rusească”, „Familia Senatorilor”, „Un eșec al psihiatriei” etc.

Casa își pierde treptat din entuziasmul începutului. Apar platforme similare noi, crește concurența, scade bugetul. Ultimele date disponibile pe site arată că „toată *Casa Jurnalistului* are un buget de circa 2.500 de euro lunar, cam cât jumătate din salariul unui *analist* la televizor. Cei care susțin acum *Casa* sunt 400 de cititori care donează lunar prin Paypal.” Totuși, jurnaliștii rămân foarte activi pe rețele, unde postează scurte analize cu o periodicitate care le-a crescut constant audiența: la sfârșitul anului 2023, *Casa Jurnalistului* avea 86.000 de urmăritori pe *Facebook*, 16.000 pe *Instagram*, 13.000 pe *Telegram*. Ultimul articol este publicat pe site pe 31 mai 2022, dar site-ul este încă activ, așa cum și conturile de pe rețelele amintite sunt întreținute cu postări periodice.

Riseproject.ro

Tot în 2012 apare și *Rise Project* care se definește ca fiind o comunitate independentă de jurnaliști ce investighează grupările de crimă organizată și corupția de regiune. „Urmărim banii peste granițe. Combinăm lucrul cu picioarele cu tehnici avansate de investigație și cu analiza datelor pentru a accesa înregistrări greu de obținut. Investigăm conexiunile ascunse dintre crima organizată, politică și afaceri și le vizualizăm. Urmărim și expunem rețelele criminalității organizate dincolo de granițele naționale.” [<https://www.riseproject.ro/about-us/>, accesat pe 14 decembrie 2023]

Membri ai *Organized Crime and Corruption Reporting Network (OCCRP)*, una dintre cele mai mari organizații de jurnalism de investigație la nivel global, *Rise Project* cooperează constant cu organizații media din alte țări în proiecte transfrontaliere de investigație a grupărilor de crimă organizată și mare corupție. Printre cele mai cunoscute proiecte internaționale la care au lucrat jurnaliștii *Rise* se numără *Panama Papers*, *Pandora Papers*, *SwissLeaks* sau *Russian Laundromat*, iar investigațiile lor au avut legături în țări precum Brazilia, Azerbaidjan, Costa Rica, Ucraina sau Bulgaria. Jurnaliștii *Rise* lucrează cu volume mari de date și folosesc tehnici aprofundate pentru analiza și vizualizarea lor, iar materialele jurnalistice trec printr-o procedură riguroasă de verificare înainte de publicare. Au obținut astfel prestigioase premii internaționale pentru jurnalism de investigație, precum *The Daniel Pearl Award for Outstanding International Reporting*, *Investigative Reporters and Editors Awards* sau *The Global Shining Light Award*. *Rise Project* punctează că lucrează exclusiv cu granturi externe de la entități internaționale și naționale, reușind astfel să-și mențină o independență deplină, iar sursa națională de venit o reprezintă donațiile de la cititori. În 2018, spre exemplu, bugetul total a fost de 216.992 de euro (granturi, premii, donații private). [https://www.riseproject.ro/wp-content/uploads/2021/04/Raport_RISE_2018_2019_v2.pdf, accesat pe 14 decembrie 2023]

Rise Project s-a remarcat spațiul mediatic printr-un element distinctiv, grație proiectului privind cartografierea și vizualizarea criminalității transfrontaliere, o colaborare între *RISE Project România*, *Journalism Development Network* și *Basel Institute on Governance* din Elveția, cu o finanțare totală de 732.900 €, prin Programul de Cooperare Elvețiano-Român. Pentru acest proiect, *Rise* a beneficiat de un grant egal de la *Open Society Foundation* în valoare totală de aproape 70.000 de euro. În cadrul acestui proiect, a produs un total de 279 de „povestiri de investigație”, 158 de infografice, precum și 50 de documentare, *teasere* și scurte videoclipuri. Pentru aceste rezultate, jurnaliștii spun că au analizat peste 8.000 de documente oficiale, au căutat date despre persoane fizice, proprietăți, despre persoane implicate în acte de corupție și infracțiuni, toate acestea fiind arhivate pentru platforma *People of Interest*. Multe din

articolele *Rise* au stârnit controverse, cum ar fi cele din pandemie privind afacerea măștilor sau cele privind creșterea fictivă a costurilor per pacient în baza unor diagnoze fraudate, care au făcut de altfel și obiectul unor acțiuni în justiție.

Rise Project are astăzi 215.000 de urmăritori pe *Facebook* și 41.000 de urmăritori pe *Youtube*, unde materialele video au în medie peste 100.000 de vizualizări. 'O mare parte din munca noastră se bazează pe voluntariat. Cu puțin mai multe resurse, am putea face mult mai multe', spun jurnaliștii în apelul pentru donare.

Recorder.ro

Recorder, o publicație „creată și deținută de jurnaliști”, a fost lansat în 2017, avându-i ca fondatori pe Cristian Delcea, Mihai Voinea, Andrei Crăciun și Răzvan Ionescu, jurnaliști cu o experiență consistentă la publicații naționale. „Suntem încă tineri în viață și deja bătrâni în meserie. Am trecut prin mai multe redacții de ziar, am scris articole de toate felurile, am făcut reportaje video și documentare, am scris cărți, am câștigat premii. Acum ne-am hotărât să mai facem un lucru: să punem pe picioare o publicație nouă construită pe aceleași principii după care ne-am ghidat de când suntem în meseria asta: jurnalism onest, făcut cu pasiune și pus în serviciul public. [<https://recorder.ro/manifestul-recorder-din-momentul-lansarii/>, accesat pe 17 decembrie 2023]

Aceeași politică financiară aplică și *Recorder*: se finanțează din donațiile cititorilor și din contracte de publicitate, iar politica editorială are la bază următoarele principii: „jurnalism onest, făcut cu pasiune și pus în serviciul public”. În primele trei luni, *Recorder* a reușit să înregistreze peste 400.000 de utilizatori unici lunar. „Fără agregare de știri, fără click-bait, cu o echipă editorială formată din numai trei jurnaliști. Am promis că nu vom scrie articole la număr, că vom urmări calitatea și nu cantitatea. Am publicat, în aceste trei luni, 80 de articole și am avut o medie de 17.500 de afișări pe fiecare dintre ele,” spun jurnaliștii în primul lor raport. [<https://recorder.ro/raportul-recorder-la-trei-luni-de-la-lansare/>, accesat pe 17 decembrie 2023]

Recorder este astăzi cea mai importantă platformă de video-jurnalism din România, împlinind astfel dezideratul de la lansare. Considerând că „viitorul jurnalismului stă în imagini”, jurnaliștii *Recorder* continuă să creadă și în „forța cuvântului scris”, astfel că, pe lângă conținut video, găsim pe platformă reportaje, interviuri, portrete, opinii și, mai nou, podcast.

O abordare nouă pentru presa românească este aceea privitoare la asigurarea confidențialității, inițiată cu prilejul campaniei *Voci libere*, lansată în 2022. Campania a vizat susținerea și încurajarea avertizorilor de integritate și a expus poveștile unor astfel de oameni, precum și prevederile legale care protejează (sau nu) astfel de surse, precum și efectele dezvăluirilor lor. „Pentru că punem preț pe confidențialitatea celor care vor să ne semnaleze ilegalități, am creat o platformă care permite transmiterea de mesaje și documente într-un mediu securizat. Software-ul *SecureDrop* este folosit de cele mai importante publicații din lume și este un proiect *open-source* sponsorizat de *Freedom of the Press Foundation*.” Platforma nu înregistrează date despre dispozitivul de pe care sunt transmise informațiile, toate materialele sunt criptate, iar mesajele ajung pe calculatoarele securizate de la *Recorder*.

Perfect conectați la agenda publică, jurnaliștii abordează problemele de actualitate într-o manieră exhaustivă și curajoasă, din unghiuri diferite, într-un stil liber, clar, concis. La acestea se adaugă materialele originale, de autor. Temele abordate sunt dintre cele mai sensibile și dificil de gestionat, inclusiv pentru jurnaliști de investigație cu experiență: relația financiară nocivă dintre presă și partide, corupția din vămi, abuzuri sexuale, „tunuri” imobiliare, numirile politice în diverse instituții ale statului etc. Sunt de răsunet investigații precum *Clanul Marelui Alb* (care vizează finanțarea Bisericii Ortodoxe Române); *Pe urmele hoților de lemn*; *Singur împotriva partidului*: „Copile nu te pune cu ei că te vor face praf!” sau documentare ca *30 de ani de democrație în România*; *Catedrala umilirii neamului*; *Sistemul medical*; *Filmul campaniei electorale*; *Adio, arme! Armata României în fața celui mai mare val de demisii* etc.

Astfel de subiecte au generat în spațiul public dezbateri furtunoase ce au vizat finanțarea și interesele potențiale pe care le-ar avea jurnaliștii într-un domeniu sau altul. „Cine e în spatele site-ului? *Recorder* este deținut, în proporție de sută la sută, de echipa editorială. Nu avem patron, nu avem culoare politică, nu

servim interesele nimănui. Așa plecăm la drum și așa ne dorim să rămânem. (...)Am hotărât să înființăm o publicație nouă din dorința de a ieși din paradigma după care funcționează cea mai mare parte a presei din România: redacții prost organizate, care consumă mai mult decât produc și care sunt finanțate la nesfârșit de mofturile și de interesele unor patroni. Este un model greșit care și-a dovedit nu doar limitele, dar și efectele nocive asupra acestei meserii.” [<https://recorder.ro/manifestul-recorder-din-momentul-lansarii/>, accesat pe 17 decembrie 2023]

De altfel, jurnaliștii se declară convinși că o publicație trebuie să fie o afacere care funcționează după regulile pieței:

„produce bani din surse transparente, își ajustează cheltuielile în funcție de venituri și plătește salariile unor jurnaliști care își văd de meserie. Ideea noastră este că o publicație trebuie să producă venituri din două surse, cele două surse din care cele mai prestigioase instituții de presă din lume s-au finanțat în ultima sută de ani: publicitate și contribuția cititorilor. Vom avea publicitate, dar vom căuta să păstrăm standardele ridicate: fără reclame agasante și fără compromisuri care să afecteze independența editorială și să ne transforme în agenți de PR. Vremurile în care cititorii dădeau bani în schimbul ziarelor luate de la tarabă au apus. Dar asta nu înseamnă că jurnalismul onest nu mai are nevoie de contribuția cetățenilor. E doar o schimbare de paradigmă, în care informația circulă mai ușor și în care oamenii au posibilitatea să plătească nu din obligație, ci din responsabilitatea cu care orice cetățean contribuie la realizarea unui serviciu public.” [<https://recorder.ro/manifestul-recorder-din-momentul-lansarii/>, accesat pe 17 decembrie 2023]

În cei șase ani de existență, materialele *Recorder* au convins mii de oameni să doneze pentru jurnalism și „au redat încrederea în forța și importanța acestei meserii”. În prezent, echipa *Recorder* este formată din 14 jurnaliști, iar cea mai mare parte din bugetul proiectului este asigurat din donațiile directe ale cititorilor. Periodic, publică rapoarte detaliate despre felul în care sunt administrați banii din donații și despre planurile de dezvoltare.

Peste un milion de euro este bugetul pe care l-au avut la dispoziție jurnaliștii *Recorder* în anul 2022, din donații, sponsorizări, advertising sau granturi. Un buget de invidiat, pentru o „redacție” restrânsă, dar care demonstrează o dată în plus că jurnalismul de calitate este nu doar apreciat, ci și susținut de public. [<https://recorder.ro/sase-ani-de-recorder-raport-in-fata-cititorilor/>, accesat pe 17 decembrie 2023]

Recorder are astăzi 597.000 de urmăritori pe *Facebook*, unde numărul reacțiilor la postări depășește frecvent 10.000, iar alți 652.000 de urmăritori se regăsesc pe *Youtube*, acolo s-a încărcat o arhivă cu 394 de materiale video.

PressHUB

În 2016, *Freedom House România* pune bazele *PressHUB*, „o rețea inovatoare de presă independentă, o platformă de exprimare liberă a ziariștilor din presa centrală și locală care aleg să se pună în serviciul public, promovând excelența în jurnalism.” Și argumentează necesitatea și oportunitatea unui astfel de hub pentru jurnalismul românesc: „Criza financiară și criza morală au afectat profund media din România. Persoane cu grave probleme penale au preluat și transformat publicații respectabile în arme personale, chiar instrumente de șantaj, îndreptându-le direct împotriva intereselor societății. În multe județe, publicații locale au ajuns la mâna baronilor care distribuie resurse publice spre articole de propagandă. Acest hub de presă urmărește să redea demnitatea profesiei promovând excelența în jurnalism. Este o platformă de exprimare liberă a ziariștilor care aleg să se pună în serviciul public”.

[<https://freedomhouse.ro/presshub/>, accesat pe 20 decembrie 2023]

În același timp, *PressHUB* și-a propus să devină un centru de resurse pentru ziariști, un instrument care să contribuie la profesionalizarea breslei. Prin proiectul *Industrii „grele”, ziariști profesioniști*, spre exemplu, sunt specializați ziariști, în campania *Partea goală a paharului* sunt abordate problemele industriilor care generează multe știri negative, cum ar fi alcoolul. Parte a *PressHUB* este și platforma [JustitieCurata.ro](https://www.justitiecurata.ro/) care urmărește constant starea justiției românești. Sunt 30 de publicații independente locale și naționale fac parte la această oră din rețeaua *PressHUB*: *Alba24.ro*; *Arad24.net*; *Argeșul Online*; *Átlátszó Erdély*; *Banatul Azi*; *Cluj Today*; *Crișana*; *eBihoreanul*; *Epoch Times Romania*; *Express de Banat*;

Gazeta de Dimineață; Gazeta de Sud; inRoman.ro; Info Sud-Est; Jurnalul de Argeș; Jurnalul Văii Jiului; Liber în Teleorman; Monitorul de Cluj; Monitorul de Botoșani; Puterea a cincea; Resita.ro; Revista 22; Transilvania Reporter; VâlceaInfo; Viața Liberă; Vrancea24; Ziarul de Iași; Zi de Zi.

Proiectele editoriale comune au în vedere *Jurnalismul de date, Criminalitatea organizată, Parlamentul European, Bani Europeni, Radicalizare (Facts not Fake), Connecto Diaspora, Detectorul de minciuni, Business Journalism* etc. Spre deosebire de celelalte proiecte independente prezentate, rețeaua a lansat și *PressHUB Market* - „primul magazin mass-media virtual din Europa de Est, o platformă de autofinanțare”. *PressHUB market* este magazinul online al rețelei, deschis de *Freedom House România*, cu sprijinul *Google News Initiative*, „pentru avântul jurnalismului în epoca digital. Magazinul este deschis clienților din mediul de afaceri interesați să ajungă la proprii clienți prin mesaje construite dinamic. Platforma oferă acces la un mix de comunicare și promovare, precum bannere, advertoriale, PR, prin servicii media personalizate, proiecte editoriale și mesaje CSR”. [<https://www.presshubmarket.ro/>, accesat pe 20 decembrie 2023] La momentul lansării, *PressHUB market* era magazinul virtual pentru 27 de publicații independente din 18 județe. Publicațiile au audiență locală, iar grupul preia știrile de interes larg, difuzându-le la nivel național.

Cât privește perspectiva în jurnalism, Jacques Attali remarcă:

„Un număr foarte mare de ziare vor continua să recurgă încă mult timp la ziariști; un număr foarte mare de oameni vor fi, peste tot în lume, destul de cultivați și motivați pentru a scrie articole la un preț derizoriu sau chiar gratis, pentru a-și oferi plăcerea de a fi publicați, citați sau văzuți; o vor face în nenumărate ziare digitale, bloguri, podcasturi, la radio, la televiziune și pe rețelele de socializare, pentru a apăra cauze bune sau rele, în mod dezinteresat, onest sau mincinos. (...) Apoi lucrătorii umani vor fi înlocuiți treptat, în media și nu numai, cu artefacte. Automatizarea activității mediatice se înscrie în foarte vechea tendință istorică spre automatizarea tuturor activităților umane și, în special, în îndelungata tendință spre automatizarea manipulării informației.” [Attali, 2022:251]

Joseph R. Dominick arată că „în ciuda unor diferențe semnificative între jurnalismul tipărit, cel online și cel radiodifuzat, există și destule puncte comune. Toți jurnaliștii împărtășesc aceleași valori și principii jurnalistice fundamentale”, esențiale fiind onestitatea, acuratețea și credibilitatea față de public. [Dominick, 2009:342] Observăm, așadar, că atunci când aceste valori sunt respectate și este îndeplinită și condiția *sine qua non* a finanțării, în cazul de față preponderent prin donațiile cititorilor, se pot realiza proiecte viabile de jurnalism independent, ca alternativă în plină epocă a trustizării, globalizării și tehnologizării.

Bibliografie

Attali, Jacques, *Istoriile mass-mediei. De la semnalele cu fum la rețelele sociale și dincolo de ele*, Iași, Editura Polirom, 2022.

Dominick, R. Joseph, *Ipostazele comunicării de masă. Media în era digitală*, București, Comunicare.ro, 2009.

<https://casajurnalistului.ro/>

<https://www.presshub.ro/>

<https://www.presshubmarket.ro/>

<https://recorder.ro/>

<https://www.riseproject.ro/>